

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ШУЛЯК ІРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 811.111'38-11:821.111(94)'06.08 (043.3)

**НЕПРЯМІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ У РОМАНАХ ПАТРИКА ВАЙТА:
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНИЙ
АСПЕКТИ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Херсон – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі практики англійської мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

кандидат філологічних наук, доцент
БУДІЙ Зіновія Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри англійської філології та
методики навчання англійської мови

Офіційні опоненти

доктор філологічних наук, професор
ШЕВЧЕНКО Ірина Семенівна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
завідувач кафедри ділової іноземної мови та перекладу

кандидат філологічних наук, доцент
КОРОТКОВА Людмила Віталіївна,
Херсонський державний університет,
доцент кафедри перекладознавства та
прикладної лінгвістики

Захист відбудеться «14» грудня 2018 р. о 10.⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.051.05 у Херсонському державному університеті за адресою: 73000, м. Херсон, провулок Інженера Корсакова, 47, корп.5, ауд. 322.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27.

Автореферат розіслано «14» листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

А. О. Цапів

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дисертацію присвячено дослідженню механізмів реалізації й інтерпретації непрямих мовленневих актів у персонажному мовленні англомовного художнього дискурсу Патріка Вайта, визначенню й опису лінгвостилістичних засобів як індикаторів об'єктивації непрямой комунікативної інтенції в них та установленню релевантності непрямих висловлень у реалізації мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника на внутрішньому рівні комунікації романів Патріка Вайта.

Проблематика спілкування досліджується як процес вербальної комунікації (Ф. С. Бацевич, Є. В. Ключев, О. О. Селіванова, О. В. Падучева, О. А. Семенюк, J. Austin, H. Clark, T. Van Dijk, J. Searle) і як реалізація потреб та інтенцій учасників вербальної/невербальної інтеракції з метою мовленнєвого впливу на свідомість і дії співрозмовника й досягнення зворотної очікуваної вербальної/невербальної реакції (Н. Д. Арутюнова, В. З. Дем'янков, Г. Г. Почепцов, Й. А. Стернін, С. Т. Шабат-Савка, R. Gibbs, I. Kecskes, J. Searle, D. Sperber, D. Wilson). У процесі вербальної комунікації мовець реалізовує мисленнєво-мовленнєві дії за допомогою ретельно відібраних релевантних засобів, одним із яких є непрямий мовленнєвий акт, оскільки вербальна інтеракція пронизана небуквальністю (Л. Р. Безугла).

Дослідження непрямих мовленневих актів проведено у межах культурологічного (К. Grainger, E. Ogiermann, H. Spees), риторичного (J. Lee, Є. В. Ключев) та лінгвістичного аспектів (Л. Р. Безугла, А. В. Ленец, Г. Г. Матвєєва, О. О. Миронова, С. В. Мясоєдова, О. П. Нагорна, Л. В. Невідомська, K. Bach, M. Cruz, R. Harnish, G. Leech). Протягом останніх десятиліть непрямі висловлення проаналізовані з позиції прагмалінгвістики й комунікативної лінгвістики (Ф. С. Бацевич, Н. Ф. Гладуш, В. В. Дементьєв, Г. Г. Матвєєва, Л. В. Невідомська, Г. Г. Почепцов, І. П. Сусов, С. Т. Шабат-Савка, І. С. Шевченко, H. Clark, G. Leech, J. Mey, G. Yule); у роботі Н. А. Жихаревої здійснено порівняльний аналіз вживання непрямих висловлень на матеріалі різних мов з позиції компаративної лінгвістики. Поняття непрямого мовленнєвого акту є об'єктом дослідження теорії мовленневих актів (З. Вендлер, В. З. Дем'янков, І. М. Кобозєва, H. Clark, J. Searle) й активно трактується у практиці мовознавчих студій з позицій принципів кооперації П. Грайса як порушення максими якості (Л. П. Гнатюк, І. М. Осовська), а також у контексті принципу ввічливості Дж. Ліча як максима етикетності (P. Brown, J. Culpeper, G. Held, G. Leech, S. Levinson, J. Searle).

Проте дотепер відсутні наукові праці з аналізу лінгвостилістичних та функціонально-прагматичних особливостей непрямих мовленневих актів в англомовному персонажному мовленні художнього дискурсу як релевантних засобів реалізації непрямой комунікативної інтенції для здійснення мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника. Тексти романів Патріка Вайта, австралійського письменника, лауреата Нобелівської премії з літератури «за епічну і психологічну майстерність зображення реалій буття, завдяки якій був відкритий новий літературний материк – Австралія», розглядалися лише у літературознавчому аспекті (С. В. Петухов, V. Beattie, J. Beston, C. Bliss, J. Crowcroft, B. Grogan, P. Morley, R. Wolny) і залишилися поза увагою лінгвістичних досліджень. Проведення комплексного аналізу лінгвостилістичних і функціонально-

прагматичних особливостей непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі П. Вайта є на часі, адже дозволяє виявити особливості їх характеристик у дискурсно-жанровому прояві та визначити їх релевантність у реалізації інтенціональних станів мовця на внутрішньому рівні комунікації.

Актуальність роботи зумовлена зацікавленістю сучасних лінгвістичних досліджень у виявленні релевантних інструментів реалізації цілей комунікативного процесу у непрямий спосіб для впливу на свідомість і поведінку співрозмовників. Поза увагою мовознавців залишилося дослідження механізмів реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів у діалогічному художньому мовленні романів П. Вайта з урахуванням аналізу лінгвостилістичних засобів як індикаторів репрезентації непрямой комунікативної інтенції мовця та визначення релевантності непрямих мовленнєвих актів у процесі комунікації в художньому дискурсі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі практики англійської мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в межах комплексної наукової теми «Системні та функціональні характеристики мовних одиниць фонетичної, граматичної, лексичної систем сучасної англійської мови» (тема затверджена вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, протокол № 9 від 21 травня 1998 року, перезатверджена вченою радою університету, протокол № 2 від 25 вересня 2014 року). Тему роботи затверджено вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 11 від 24 квітня 2014 року).

Об'єктом дослідження є непрямі мовленнєві акти, представлені у персонажному мовленні романів П. Вайта.

Предмет дослідження – лінгвостилістичні та функціонально-прагматичні особливості непрямих мовленнєвих актів у діалогічному мовленні персонажів англійського художнього дискурсу П. Вайта.

Мета роботи полягає в комплексному аналізі та інтерпретації лінгвостилістичних і функціонально-прагматичних особливостей непрямих мовленнєвих актів для з'ясування їх релевантності у реалізації мовленнєвого впливу на рівні персонажного мовлення у романах П. Вайта.

Відповідно до поставленої мети наукова робота передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) обґрунтувати теоретичну основу дослідження непрямих мовленнєвих актів в англійському художньому дискурсі;
- 2) розкрити зміст поняття непрямих мовленнєвих актів у порівнянні зі спорідненими явищами;
- 3) проаналізувати механізми реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів на основі концепції прагматичного транспонування й теорії релевантності;
- 4) установити типи непрямих висловлень у художньому дискурсі П. Вайта для виявлення особливостей їх дискурсного прояву на внутрішньому рівні комунікації;

- 5) визначити й описати лінгвостилістичні засоби як індикатори об'єктивації імпліцитних смислів й непрямих іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у романах П. Вайта;
- 6) дослідити специфіку іллокутивної сили непрямих мовленнєвих актів у діалогічному мовленні персонажів художнього дискурсу П. Вайта;
- 7) виявити релевантність непрямих висловлень у реалізації мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника на внутрішньому рівні комунікації романів.

Матеріалом дослідження слугували 1236 фрагментів із непрямыми мовленнєвими актами, вилучених методом суцільної вибірки із 11 романів Нобелівського лауреата П. Вайта (1939 – 1986 рр.) загальним обсягом 4904 сторінок (“Vivisector”, “The Eye of the Storm”, “Voss”, “The Aunt’s Story”, “Fringe of Leaves”, “The Living and the Dead”, “The Twyborn Affair”, “The Tree of Man”, “The Solid Mandala”, “Riders in the Chariot”, “Happy Valley”).

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять базові положення лінгвопрагматики й лінгвостилістики, які окреслені у працях вітчизняних і зарубіжних учених (Н. Д. Арутюнова, Ф. С. Бацевич, Л. Р. Безугла, В. А. Кухаренко, О. М. Мороховський, Л. В. Невідомська, М. В. Нікітін, С. Т. Шабат-Савка, К. Bach, Н. Clark, P. Grice, G. Leech, J. Mey). Вибір методологічної бази зумовлено дослідженням мовленнєвих явищ та закономірностей їхнього функціонування у художньому дискурсі, який аналізується у комунікативно-прагматичному ракурсі (І. А. Бехта, В. Б. Бурбело, Л. В. Короткова, І. С. Шевченко).

Наукова розвідка ґрунтується на розумінні непрямого мовленнєвого акту як мовленнєвої дії, в якій один іллокутивний акт здійснюється опосередковано, шляхом здійснення іншого, що відображено у працях Дж. Серля. Положення концепції прагматичного транспонування Г. Г. Почепцова й теорії релевантності Д. Вілсон і Д. Спербера стали методологічною основою для дослідження механізмів реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі П. Вайта.

Мета та завдання дисертаційної роботи визначили застосування комплексу загальнонаукових і лінгвістичних **методів дослідження**, а саме: *метод індукції, дедуції, аналізу, синтезу* (для формування теоретико-методологічних засад дослідження та формулювання висновків наукової розвідки); *метод порівняння* (для виявлення спільних і специфічних ознак непрямих мовленнєвих актів у порівнянні із спорідненими явищами та розкриття розбіжностей між ними); *метод експлікації* (застосовано для реконструкції імпліцитного смислу непрямого мовленнєвого акту та для встановлення індикаторів непрямой іллокуції непрямого висловлення); *методи інтерпретаційного та контекстуального аналізів* (для тлумачення непрямого мовленнєвого акту з урахуванням впливу екстралінгвальних параметрів комунікації); *метод мовленнєвоактового аналізу* (для типологізації непрямих мовленнєвих актів); *лінгвостилістичний аналіз* (для виявлення мовних одиниць у непрямих мовленнєвих актах з погляду додаткового експресивно-стильового забарвлення та їх ролі у процесі комунікації); *кількісний метод* (для визначення домінантного типу непрямих мовленнєвих актів у романах П. Вайта та виявлення релевантності непрямих висловлень у контексті діалогічного мовлення персонажів у романах П. Вайта).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* на матеріалі художнього дискурсу П. Вайта з урахуванням індивідуального стилю письменника здійснено комплексне дослідження непрямих мовленнєвих актів як ефективних засобів реалізації імпліцитних смислів і непрямих комунікативних інтенцій у діалогічному мовленні персонажів, визначено й проаналізовано особливості лінгвостилістичних засобів як індикаторів, що вказують на актуалізацію непрямой комунікативної інтенції в непрямому висловленні. *Новизною* відзначається обґрунтування релевантності непрямих висловлень у здійсненні непрямого мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника у діалогічному мовленні персонажів. *Новим* є запропонована комплексна методика дослідження механізмів реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів з позицій теорії релевантності та концепції прагматичного транспонування.

Теоретичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи полягає у тому, що її основні положення є внеском у розвиток теорії комунікації й теорії мовленнєвих актів завдяки поглибленню уявлень про особливості ведення комунікації з непрямыми мовленнєвими актами. Висновки щодо процесів реалізації й інтерпретації непрямих висловлень, лінгвостилістичного й лінгвопрагматичного досліджень є внеском у розвиток таких напрямків мовознавчої науки, як комунікативна лінгвістика, прагмалінгвістика та лінгвостилістика, інтерпретація художнього дискурсу. Запропонована методика аналізу об'єкта дослідження може слугувати теоретичною основою для вивчення способів організації комунікативного процесу й умов його успішності за допомогою засобів творення імпліцитних смислів і реалізації непрямих інтенцій.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання його результатів у навчальній та навчально-методичній роботі, а саме: у процесі викладання теоретичних курсів з стилістики англійської мови (розділи «Функціональна стилістика», «Лінгвостилістичний аналіз тексту/дискурсу», «Стилістична прагматика»), лексикології англійської мови (розділ «Лексичне значення слова»), комунікативної лінгвістики і прагмалінгвістики (розділи «Природа, компоненти і форма комунікації», «Мікропрагматика», «Макропрагматика»); у спецкурсах із теорії мовленнєвих актів, інтерпретації тексту, основ теорії мовної комунікації; при написанні наукових робіт з філології й підготовці навчальних посібників і підручників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження висвітлено у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Fundamental and Applied Studies in America, Africa, EU and CIS Countries» (30 August 2014, Toronto, Canada); «Contemporary Tendencies in Science and Education: Studies of the Germanic, Romance Languages and Translation» (20-30 April, 2015, Mykolaiv); «Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти» (28 квітня 2015 р., м. Київ); «Міжкультурна комунікація: мова-культура-особистість» (7-8 квітня 2016 р., м. Остріг); «Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи» (5-6 травня 2016 р., м. Чернівці); «Пріоритети германського і романського мовознавства» (15-17 червня 2016 р., Світязь-Луцьк);

«Таврійські філологічні наукові читання» (27-28 січня 2017 р., м. Київ); «Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації» (ELLIC 2017) (16-17 лютого 2017 р., м. Івано-Франківськ); *Rozwój i praktyka: «Literatura, Socjologia i Kulturoznawstwo»* (29 December 2017, Zakopane), та всеукраїнських наукових конференціях: «Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві» (18-19 квітня 2014 р., м. Одеса); «Мова як засіб міжкультурної комунікації» (15-16 травня, 2015 р., м. Херсон); і науково-практичних семінарах, а саме: «Лінгвістика і методика: сучасний вимір» (11 грудня 2017 р., м. Луцьк).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у тринадцяти одноосібних публікаціях, з них п'ять наукових статей опубліковано в наукових фахових виданнях, що входять до переліку затвердженого МОН України, дві статті у наукових періодичних виданнях інших держав, шість тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 267 сторінок, з них – 186 сторінок основного тексту (у тому числі 5 рисунків та 4 таблиці). Бібліографія містить 336 позицій (136 – іноземними мовами), з них 11 позицій – джерела ілюстративного матеріалу.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** роботи обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт і предмет, сформульовано мету і завдання, описано теоретичне підґрунтя та окреслено методи дослідження, визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення, подано інформацію про апробацію результатів дослідження та публікації й схарактеризовано структуру дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі**» обґрунтовано теоретичну основу дослідження непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі; висвітлено зміст поняття «непрямий мовленнєвий акт»; розкрито лінгвопрагматичні та лінгвостилістичні властивості непрямих мовленнєвих актів; з'ясовано характерні риси індивідуального стилю художнього дискурсу П. Вайта та визначено особливості мовної організації комунікації у діалогічному мовленні персонажів у романах П. Вайта.

Комунікативний аспект суб'єктивно-діяльнісного простору мовця знаходить своє відображення за допомогою експліцитного та імпліцитного способу вираження думок у висловленні. У процесі комунікації виникають ситуації, у яких мовець свідомо чи мимовільно має на меті не демонструвати прямо свої дії й інтенції, а залишає за співрозмовником можливість самостійно зрозуміти чи виявити їх. На зміну експліцитному, безпосередньо відкритому вираженню інтенції мовця у мовленнєвому акті (далі – МА), приходять висловлення думок, вражень, почуттів тощо у прихованій формі. Такі МА називають непрямыми, тому що вони формують непрямий тип комунікації (В. В. Дементьев), який стає постійною рисою мовного

спілкування (Л. Р. Безугла, К. Bach, Н. Clark, R. Harnish, J. Thomas, D. Wunderlich). У роботі об'єктом дослідження є непрямі мовленнєві акти (далі – НМА), у яких індириктність проявляється на іллокутивному й пропозиційному рівнях. Непрямі висловлення актуалізують буквальный смисл висловлення разом із імпліцитним смислом, якому властива інференційність і залежність від екстралінгвальних факторів комунікації. Такі НМА реалізовано у випадку, якщо з'ясовуємо невідповідність між прямою іллокуцією й дійсною (додатковою, непрямою), й/або якщо виражена пропозиція не відповідає пропозиційному змісту, який мається на увазі (Л. Р. Безугла). У НМА головною стає непряма іллокуція, яка ієрархічно підпорядковує й нейтралізує пряму іллокуцію, здійснюючи мовленнєвий вплив на співрозмовника, і на яку мовець очікує вербальну і/або невербальну реакцію від співрозмовника. Взаємозв'язок імпліцитно вираженого смислу НМА з відповідними експліцитними одиницями призводить до нарощування як смислового, так й інтенціонального потенціалу висловлення, тому НМА стає альтернативним способом реалізації інтенцій у комунікативному процесі.

НМА є виявом непрямої комунікативної інтенції, яку розуміємо як ментальний стан, що виражає внутрішню підготовку до здійснення дії, передує їй, стимулює до її вербалізації у МА, маючи на меті таким чином вплинути на співрозмовника, тобто передбачає наявність у мовця іллокутивної й перлокутивної цілей здійснити непряму мовленнєву дію, оскільки відзначається цілеспрямованістю та регуляторною функцією у реалізації комунікативних кроків (R. Gibbs, I. Kecskes). Опосередкованість вираження комунікативної інтенції мовця у НМА вмотивована й/або зумовлена екстралінгвальними факторами комунікації, що пов'язані з особами комунікації й обставинами їх вербальної інтеракції (Г. Колшанський, М. Нікітін, К. Bach, В. Carlson, Т. van Dijk, Р. Grice, D. Sperber).

Дія екстралінгвальних факторів транспонує висловлення у сферу непрямої комунікації, видозмінюючи його структуру. Ефективність комунікативного процесу з НМА залежить від фонових знань учасників спілкування, адже їх взаємний обмін думками, поглядами, релевантним обсягом інформації, загалом впливає на реалізацію й правильну інтерпретацію НМА. НМА не можуть існувати самі по собі, вони є частиною комунікативної інтеракції учасників спілкування, тому в деяких випадках розпізнавання комунікативної інтенції мовця можливо лише в контексті попереднього чи наступного МА. Отже, контекст створює умови для реалізації НМА, адже, з одного боку, НМА набуває значення і вагомості у контексті, а з іншого боку, НМА творить контекст. НМА включаються в одну ситуацію контексту та породжують іншу, що вказує на безперервний процес живої комунікації та динамічність контексту.

Аналіз екстралінгвальних факторів дозволяє визначити НМА як комунікативне явище антропоцентричного (фонові знання учасників комунікації та їх міжособистісні відносини), ситуативного (місце, час, обставини комунікативного процесу) та контекстуального характеру (контекст створює умови для реалізації НМА та опосередковано визначає його зміст), що у сукупності сприяє розкриттю прагматичних властивостей непрямого висловлення. Стилiстичні властивості НМА реалізуються за допомогою стилістичних засобів і прийомів, які є індикаторами

маніфестації розмаїття інтенціональних станів мовців та реалізують експресивно-емоційну забарвленість мовлення персонажів у художньому дискурсі, адже емоційно-оцінний світ, суб'єктивні переживання та відчуття мовця обов'язково знаходять своє вираження у НМА.

Імплікатура НМА актуалізує його непряму іллокуцію. Відповідно до типу непрямої іллокуції, розрізняємо НМА констативи, НМА директиви, НМА експресиви, НМА комісиви, НМА квеситиви (Г. Г. Почепцов, J. Searle). На основі прямого й непрямого значення мовних одиниць у НМА, розрізняємо НМА стилістично нейтральні й НМА стилістично марковані (К. Bach).

Художній дискурс П. Вайта вирізняється особливостями організації комунікативних ходів у діалогічному мовленні, яким притаманна прагматична двоплановість змісту (О. В. Єрмакова), інтенціональна неоднозначність, необмеженість впливу, широкий спектр засобів реалізації множинності смислів, і характеризується завуальованим відтворенням дискусійних аспектів людського буття, багатим на алегорію, парадокс, іронію й сатиру. Усе це у сукупності формує додатковий змістовий пласт комунікації у художньому дискурсі П. Вайта, мовленнєвим засобом вираження якого є НМА. Непрямі висловлення є ефективними засобами реалізації змістово-підтекстової інформації (І. Р. Гальперін), які розгортають іллокутивну спрямованість персонажного мовлення. НМА відіграють важливу роль у креативному процесі творення й репрезентації цілого комплексу дій, почуттів, думок і настроїв у художньому дискурсі, заявлених їх активними реалізаторами – персонажами. НМА є дієвим засобом реалізації інтенцій учасників вербальної взаємодії на внутрішньому рівні комунікації.

У другому розділі **«Методологічні засади аналізу непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі Патріка Вайта»** визначено методологічні основи дослідження непрямих мовленнєвих актів, залучено загальнонаукові та лінгвістичні методи у процесі вивчення об'єкта й предмета дослідження, розроблено методіку поетапного аналізу непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі П. Вайта, напрацьовано механізм інтерпретаційного ланцюжка домислювання імплікатури непрямих висловлень на внутрішньому рівні комунікації романів.

Методологічною основою лінгвістичного аналізу НМА є фундаментальні положення про нерозривний зв'язок мови та людини, мови з когнітивними, соціальними, вольовими тощо виявами осіб комунікантів; нерозривну єдність одиниць мови – мовлення – мислення, їх взаємодію з екстралінгвальними параметрами комунікації (В. фон Гумбольдт, Г. Г. Почепцов, О. А. Потебня, І. П. Сусов). НМА виступає як інструмент мовленнєвої дії зі заздалегідь задуманою метою у комунікативній діяльності (Й. А. Стернін, G. Leech, G. Yule).

Основні положення комунікативно-когнітивної наукової парадигми визначають специфіку дослідження лінгвістичних і функціонально-прагматичних властивостей НМА, процеси їх реалізації й інтерпретації на внутрішньому рівні комунікації романів. Дослідження цих процесів складає методіку поетапного аналізу НМА в англomовному художньому дискурсі П. Вайта.

На *першому етапі* дослідження із застосуванням загальнонаукових методів *індукції, дедукції, аналізу й синтезу, порівняння й абстрагування* проаналізовано й узагальнено теоретичні засади вивчення об'єкта дослідження з метою створення умовивідних уявлень про НМА у дискурсивних фрагментах англомовного художнього дискурсу.

На *другому етапі* дослідження *методом суцільної вибірки, інтерпретаційного та контекстуального аналізів* виокремлено 1236 дискурсивні фрагменти з НМА із художніх романів П. Вайта. Критерієм розмежування НМА з-поміж інших неоднозначних типів висловлень є вияв індиректності на іллокутивному й пропозиційному рівнях, результатом якої є актуалізація дискурсивної імплікатури, яка домислюється співрозмовником із урахуванням екстралінгвальних факторів комунікації. *Метод експлікації* застосовано для побудови інтерпретаційного ланцюжка домислювання імплікатури НМА, який містить: а) реконструкцію експліцитного смислу висловлення; б) домислювання імпліцитного смислу висловлення, вираженого опосередковано експліцитними одиницями й/або зумовленого екстралінгвальними чинниками комунікації, який реалізує непряму комунікативну інтенцію мовця. Загальна інтерпретація НМА, яка відбувається на основі аналізу експліцитного та імпліцитного змісту, завершується переосмисленням пропозиційного й іллокутивного компонентів висловлення і виявленням непрямої комунікативної інтенції мовця, яка задовольняє очікування релевантності у сформованій комунікативній ситуації.

На *третьому етапі* дослідження із застосуванням *лінгвостилістичного аналізу* виявлено багатоплановість лінгвостилістичних засобів, які: 1) нарощують смислові відтінки НМА; 2) запускають інференційний ланцюжок домислювання імплікатури НМА; 3) виступають індикаторами реалізації іллокуцій НМА.

На *четвертому етапі* досліджено дискурсивну реалізацію НМА і роль екстралінгвальних факторів в інтерпретації НМА у романах П. Вайта, встановлено причинно-наслідкові закономірності реалізації НМА, специфіку їх іллокутивної сили на рівні внутрішньої комунікації романів, визначено релевантність непрямих висловлень у вербальній інтеракції художнього мовлення персонажів у романах П. Вайта. *Методом мовленнєвоактового аналізу* встановлено сфери транспонування одного типу МА в інший в межах одного акту спілкування, унаслідок якого виявлено типи НМА відповідно до непрямої іллокуції, реалізованої мовцем у сформованій комунікативній ситуації. Застосування *кількісного методу* слугує об'єктивації результатів дослідження та кількісної репрезентації різних типів НМА.

У третьому розділі «**Лінгвостилістичні властивості непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта**» здійснено аналіз лінгвостилістичних засобів, комбінації яких у НМА значною мірою зумовлені необхідністю маніфестації думок, почуттів й інтенцій персонажів у романах П. Вайта. Адже НМА наповнюють внутрішню комунікацію романів лабіринтом інтенціональних зчеплень (С. Золян), що обумовлює створення незвичної словесної архітекτονіки для їх оформлення.

Сучасне трактування стилістичних засобів і прийомів не лише як засобу виразності й образності окремого висловлення, а й як засобу відображення

пізнавальної діяльності людини, як результату когніції та концептуалізації дійсності (R. Gibbs, D. Gordon, G. Lakoff), як стимулу для виявлення комунікативної спрямованості висловлення (E. Yeibo) та засобу, що використовується мовцем з метою досягнення оптимальної релевантності у сформованій комунікативній ситуації (M. Burke, R. Carston, D. Wilson) відкриває їх нові функціональні можливості у художньому дискурсі загалом, і в окремому висловленні зокрема.

Лінгвостилістична особливість НМА у мовленні персонажів романів П. Вайта полягає у тому, що 43% непрямих висловлень є стилістично маркованими. Зафіксовані стилістичні засоби й прийоми у НМА, які взаємодіють на лексичному (15%), лексико-стилістичному (34%), синтаксично-стилістичному (41%) й графічному (10%) рівнях мовної системи романів, виступають індикаторами, що сприяють домислюванню імплікатури висловлення і вказують на непряму іллокуцію непрямого висловлення. Великий арсенал стилістичних засобів, негативного вокабуляру й ненормативних зв'язків між різними членами НМА у своєрідний спосіб відображають внутрішній рівень комунікації романів П. Вайта.

НМА насичені лексичними індикаторами іллокуцій «спеціально-розмовного/низького стилю» (61%), які переважають над лексичними індикаторами іллокуцій «спеціально-літературного або високого» стилю (39%), що є ознакою невимушеного непідготовленого типу спілкування з НМА, жвавого обміну думками, емоційною реакцією на з'ясування міжособистісних стосунків, вербально демонструють буденність художнього діалогу у романах П. Вайта, наприклад: *'Hurtle, I wonder whether it would make you happy if I bought you a nice car? ... He couldn't believe in her innocence; but sat up shouting: 'With gold spittoons and a gold pisspot for emergencies?' (+> *It's so brutal to suggest such a present for me*) ("Vivisector")*. Вульгаризм/сленг *'pisspot'* – *'a chamber pot'* у НМА є вербальним індикатором, який активує домислювання імплікатури – виразити особисте невдоволення й обурення, і вказує на непряму іллокуцію – відмовитися від пропозиції жінки. У НМА вульгаризм/сленг є ефективним засобом вираження піку емоційного роздратування чоловіка, передає інтенсивність негативних емоцій, які переповнюють головного героя, тому, його поява стає логічним і навіть очікуваним ходом мовця для реалізації непрямої комунікативної інтенції зобов'язання.

Індикаторами реалізації непрямої іллокуції НМА є діалектизми, як визначальні фонетичні, структурні й морфологічні особливості, що вирізняють вимову жителів Австралії. Діалектизми містять випадання приголосної на початку слова *'ad (had)*; випадання приголосної у кінці слова *quizzin' (quizzing), conversin' (conversing)*. Наприклад, *'I dun't remember no more – if there was ever more to it,'*; *'Nothun fit for a lady's ears'* (+> *I don't want to sing*); *'I never 'ad no practice at conversin' with a lady'* (+> *I am afraid of staying with a lady*) ("Fringe of Leaves").

3-поміж лексичних індикаторів іллокуцій «спеціально-літературного або високого» стилю у НМА персонажного мовлення художнього дискурсу П. Вайта виявлено іншомовні слова на рівні одного слова: *'What did you think of the young lady who sang the Weber? Didn't you find her dress a little outré?'* (+> *It is not suitable to dress up in such a way*) ("Vivisector"); словосполучення: *'Here you will find my raison*

d'être' (+> *Look at my paintings*) ("The Aunt's Story"). За допомогою НМА героїня імпліцитно запрошує співрозмовника у дім, щоб показати йому свої картини, виражаючи непряму іллокуцію лексичним індикатором – французьким словосполученням '*raison d'être*' – *the most important reason or purpose for someone or something's existence*'. Іншомовні слова у НМА визначають смислове навантаження непрямого висловлення, яке неможливо передати мовними одиницями рідної мови. Семантичне значення іншомовної фрази репрезентує важливість демонстрації своїх здобутків у живописі.

Серед іншомовних одиниць чи словосполучень як вербальних індикаторів, що актуалізують непряму іллокуцію НМА, виявлено слова французького: '*You are suffering from **fatigue***' (+> *Let's speak tomorrow*) ("Voss"); іспанського: '*Oh, dear, my husband has been smoking – **cigars!***' Mrs Golson rushed at the window (+> *I will air the room*) ("Тwyborn Affair"); латинського походження: '***Classical music isn't in my line,***' said Genevieve in some doubt (+> *I don't go to a concert with you*) ("The Tree of Man").

Використання застарілої лексики у НМА зумовлене необхідністю вибору найбільш ефективного у художньому розумінні варіанту, що переважатиме серед інших номінацій, для вкладення імпліцитного смислу та реалізації непрямої іллокуції НМА, наприклад: '*I've had enough of this appalling **huggermugger** life in a flat*' (+> *I leave this whorehouse*); *He told Edith, "Sleeping with even a distant cousin is a little bit **incestuous**"* (+> *Don't sleep with my friend*) ("Тwyborn Affair").

Визначальним у внутрішній комунікації романів П. Вайта є вживання **лексико-стилістичних** індикаторів непрямих іллокуцій, які введені мовцем у НМА з метою досягнення прагматичного ефекту порівняння (40%): метафора, епітет, персоніфікація, алегорія; асоціації (45%): метонімія, синекдоха, перифраз, евфемізм, дисфемізм та контрасту (15%): парадокс, антитеза, оксиморон, гіпербола, мейозис. Наприклад, метафора й епітети разом творять художню виразність НМА й актуалізують його імпліцитні смисли й непрямі іллокуції, наприклад: '***And your coat a ruin***' (+> *Let's change our lives. I can not live in poorness any more*). НМА дружини не лише інформує про стан пальта чоловіка, а й опосередковано спонукає співрозмовника до змін, вкладаючи імплікатуру в лексико-стилістичний індикатор – метафору, яка вказує на непряму іллокуцію висловлення – протест проти стилю життя сім'ї, зосередженому лише на примітивному існуванні з обмеженнями у будь-яких розвагах і духовному розвитку.

Метонімія у НМА (*Now she could only murmur, 'I've read myself to sleep night after night. I'd say **Goethe** is my most effective pill'*) (+> *Give me the book as I have nobody to talk with*) ("The Eye of the Storm") слугує індикатором домислювання імплікатури – докору своїм дітям, що стали байдужими до матері, перестали відвідувати її та піклуватися про неї, й непрямої іллокуції – подати книгу.

Непряме обвинувачення чітко простежується у дисфемізмі '*murderers*', яку мовець навмисно та свідомо використовує для створення негативного образу дітей: *Mrs Lippmann was again the golliwog money-box in cast iron, its paint martyred by inhuman children. 'Is it these **murderers** coming already about their business?'* (+> *My heartless children don't take care of me and wait for my death*) ("The Eye of the Storm"). У НМА '*I dare say he could show me **corners** I never ever knew existed*' Sister Badgery

laughed some more. And Mr Wybard went downstairs exceedingly humiliated (“The Eye of the Storm”) синекдоха запускає інференційний ланцюжок домислювання імплікатури висловлення (містер Віборд добре знає увесь будинок, оскільки вже довго працює повірником у сім’ї Хантер), актуалізуючи непряму іллокуцію – відмову медсестри супроводжувати чоловіка.

Симбіоз постреалістичної, модерністської та постмодерністської концепції літературного процесу ХХ століття у романах П. Вайта породжує контрастне сприйняття реальної дійсності, що не могло не відобразитися у лінгвостилістичній організації НМА, ознакою якої є: гіпербола: *‘Tell me, dear old Wybard, where, for instance, does our mother’s **army of nurses eat?**’* (+> *I don’t approve so many nurses in this house. Fire them!*) (“The Eye of the Storm”); парадокс: *‘She would **have too many mothers**’* (+> *I don’t want to take this child*) (“Voss”); антитеза: *‘She came off a **banana farm, and you’re an engine driver’s daughter**’* (+> *You should also know how to make me pretty*) (“The Eye of the Storm”).

Дослідження НМА на рівні **стилістичного синтаксису** дає можливість виявити найбільш вживану варіантність ненормативних синтаксичних зв’язків між різними членами висловлення, що досягається завдяки взаємодії арсеналу виражальних засобів (68%) і стилістичних прийомів синтаксису (32%). Продуктивними синтаксичними індикаторами непрямої іллокуції у НМА є: номінативні конструкції: *‘Anything else I can do for you? <...> **My jewel case.** Then I shan’t feel completely naked’* (+> *Give me my jewel case*) (“The Eye of the Storm”); еліпс: *‘**But a baby without a name,**’ she said* (+> *I forbid you to bring up orphan*) (“Voss”); вставні компоненти: *‘Then, **no doubt,** you are better informed than I’* (+> *I don’t want to talk about Voss*) (“Voss”); полісиндетон: *‘But there’s the potatoes to peel, and the mending, and the cow, and the sticks to chop when he is not here, and I take a hoe sometimes when the weeds are extra bad, after rain’* (+> *I will not buy your books as I don’t have time for reading*) (“The Tree of Man”); інверсія: *‘You never ever gave me to understand you were so much as thinking of it,’ said Snow* (+> *I’ve already changed my mind*) (“The Eye of the Storm”); емпіза: *‘I do hope it’s going to be one of my good days, I do want to sound intelligent. And look – presentable’* (+> *Help me to make up*) (“The Eye of the Storm”); парцеляція: *‘I wouldn’t like living in a room,’ said Genevieve. **You might get bashed. Or even murdered. By some man**’* (+> *Don’t leave me alone*) (“The Tree of Man”); паралелізм: *‘Oh, yes?’ She laughed. **But if I could choose – if I could begin again – I would create one whole human being.**’* (+> *I need your help to become a famous artist*) (“The Eye of the Storm”); риторичне питання: *‘**But do you think you ought to?’**’* (+> *Don’t go to that man. It’s not your business*) (“The Eye of the Storm”).

Дослідження НМА показує високий рівень їх графічної маркованості. У досліджуваних НМА зафіксовано неодноразове використання: капіталізації: *‘Do you think you will undertake the voyage **Home** after we have reached civilization?’* (+> *I want you to stay with me after voyage. Don’t leave me*) (“Voss”); курсиву: *‘This is **my garden,**’ she shouted* (+> *Go away. I don’t allow you to stay here*) (“Vivisector”); написання слів разом: *‘I know that,’ babbled Rhoda. **There’s sweetbreads roastchicken freshstrawberries with icecream.** I know!’* (+> *I will not go for a dinner*) (“Vivisector”); три крапки: *‘I had booked a room at the Onslow. **Didn’t want to ...**’* (+> *It’s disgusting*)

for me to stay with you) (“The Eye of the Storm”). Графічні інновації у НМА виконують роль ефективного засобу вираження імпліцитного смислу й реалізації непрямої іллокуції, наприклад: ***‘This house – the furniture alone’*** (+> *I want to sell this house*) (“The Eye of the Storm”). Набуваючи конотативних властивостей паузи, тире репрезентує негативне оцінне ставлення до батьківського дому й сімейних відносин загалом, а також, додатково реалізує непряму інтенцію сина – продати будинок, а матір переселити у пансіонат для людей похилого віку. Тире привертає увагу до того, що мовець додатково вкладає у висловлення імпліцитний смисл і позначає, таким чином, оригінальність смислової актуалізації НМА.

Лінгвостилістичне дослідження НМА показує, що лексичні, лексико-стилістичні й синтаксично-стилістичні засоби, які виступають індикаторами іллокуцій, є стилістично об’ємними, такими, які корелюють, взаємодіють і взаємоперетворюються (О. А. Бабелюк). Виявлено, що для реалізації непрямих іллокуцій НМА учасники комунікації залучають кілька стилістичних засобів і прийомів в одному НМА, які діють синергетично, об’єднуючись у кластери. Одночасне поєднання стилістичних індикаторів в одному непрямому висловленні передбачає їх тлумачення як когерентних (взаємопогоджувальних) явищ у реалізації комунікативного процесу (О. А. Бабелюк), що підсилюють іллокутивний та перлокутивний компоненти НМА. Одночасну взаємодію лінгвостилістичних засобів виявлено на різних рівнях мови, наприклад: ***‘Don’t you feel – Mother darling – living alone in this great house full of associations, not all of them happy – does tend to make you morbid?’*** (+> *I want you to leave this house and move to the boarding house*) (“The Eye of the Storm”). НМА репрезентує взаємодію лінгвостилістичних індикаторів на графічному, лексичному і синтаксичному рівнях (акцентування на тому, що дочка прагне маніпулювати почуттями матері, впливаючи на її психологічний стан). Домінування тире у НМА вказує на інтонаційно-емоційне членування думки персонажа, демонструючи несподівану пунктуаційну організацію висловлення для актуалізації його імпліцитного смислу. Лексична одиниця латинського походження ***‘morbid’*** естетично оформлює художнє мовлення й розширює смисловий потенціал НМА. Риторичне питання разом із вставленою конструкцією ***‘not all of them happy’*** акцентує увагу співрозмовника на непрямій іллокуції НМА.

У четвертому розділі **«Лінгвопрагматичні властивості непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта»** встановлено сфери прагматичного транспонування НМА для виявлення способів їх реалізації на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта; окреслено роль екстралінгвальних факторів комунікації у реалізації НМА; досліджено причинно-наслідкові закономірності реалізації непрямих висловлень у романах П. Вайта; виявлено специфіку іллокутивної сили НМА в організації вербальної інтеракції у персонажному мовленні; з’ясовано релевантність НМА у здійсненні мовленнєвого впливу на співрозмовника у художньому дискурсі П. Вайта.

Відстежено кілька варіантів транспонування іллокуцій для реалізації одного з типів непрямого висловлення. Найбільша кількість випадків прагматичного транспонування розкрито у реалізації непрямих директивів (39%) й експресивів (28%), непрямих констативів виявлено 4%, непрямих комісивів – 11% і квеситивів –

5%, синкретичних типів НМА – 13%. Реалізація *НМА директив* відбувається у результаті транспонування констативного, експресивного, квеситивного й комісивного типу МА у сферу директива, в якій відбувається заміщення прямої іллокуції іншою непрямою – спонукальною, для актуалізації непрямої комунікативної інтенції волевиявлення. Реалізація *НМА експресив* відбувається шляхом транспонування констативного, квеситивного й директивного МА у сферу експресива для актуалізації непрямої емоційно-оцінної комунікативної інтенції у мовленні персонажів художнього дискурсу П. Вайта. Реалізація *НМА комісив* відбувається шляхом транспонування констативного та експресивного МА у сферу комісива для актуалізації непрямої комунікативної інтенції зобов'язання. Реалізація *НМА квеситив* відбувається шляхом транспонування констативного МА у сферу квеситива для актуалізації непрямої комунікативної інтенції запиту.

Комбінації двох різнорідних іллокуцій, що непрямо виражені в одному НМА, реалізують складний синкретичний тип, який доповнює класифікацію непрямих висловлень, а саме: а) МА констатив → НМА експресив + НМА директив; б) МА констатив → НМА директив + НМА комісив; в) МА комісив → НМА експресив + НМА директив; г) МА констатив → НМА директив + НМА квеситив; наприклад:

'It's my turn to be generous. What do you say to a spot of lunch?'

'I have an appointment with hairdresser,' she said, recovering her primness (+>I have no desire to keep in touch with you any more).

'I can't remember our depending on each other – to any extent – at any point' (“The Tree of Man”).

МА сестри *'I have an appointment with hairdresser'* прямо інформує брата про заплановану зустріч із перукарем. Контекст і фонові знання комунікантів зумовлюють домислювання імплікатури МА, яка актуалізує його непрямі іллокуції. Непряма іллокуція, актуалізована у НМА комісив – це акт відхилення зобов'язання здійснити дію – відмову пообідати з братом і не підтримувати будь-які зв'язки із ним. Непряма іллокуція, актуалізована у НМА експресив – це вплинути на почуття співрозмовника, виразити зневагу до його особистості, образити, вказуючи, що зустріч з перукарем є важливішою, ніж обговорення сімейних проблем.

НМА є залежними від контексту, оскільки будь-яка зміна рамок контексту відразу ж впливає на його інтерпретацію. Аналіз мікро- й макроконтекстів дозволяє сформулювати сукупність припущень щодо комунікативної ефективності непрямої іллокуції й перлокуції НМА на внутрішньому рівні комунікації романів. Лінгвальний та екстралінгвальний контексти, який вказує на дію антропологічних (фізичний, моральний, психологічний стани учасників комунікації та їх міжособистісні відносини) та ситуативних факторів (місце, час, обставини комунікативного процесу), виступають регулятивними факторами у домислюванні імплікатури НМА.

Виявлено, що персонажі романів П. Вайта реалізують НМА з іллокутивною силою волевиявлення пом'якшеного (58%) та категоричного характеру (42%) та НМА з іллокутивною силою емоційно-оцінного характеру позитивного (27%) і негативного типу (73%) для організації кооперативного й конфліктного типів спілкування. Перевага іллокутивної сили волевиявлення НМА над іншими типами

репрезентує бажання мовця вплинути на дії, вчинки, поведінку співрозмовника й демонструє високу комунікативну ефективність спонукальних іллокуцій у здійсненні мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта. Перевага негативного типу емоційно-оцінної іллокутивної сили НМА вказує на прагнення внести дисгармонію у стосунки між комунікантами та сприяє реалізації конфліктного типу спілкування.

З'ясовано, що у художньому діалогічному дискурсі реалізація персонажем НМА є логічно обґрунтованою: а) з огляду на сформовану комунікативну ситуацію; б) міжособистісні відносини співрозмовників; в) соціально-рольовий статус комунікантів; г) соціальну рівність/нерівність учасників вербальної взаємодії, а також зумовлена: 1) дотриманням загальноприйнятих правил поведінки разом із етикетними мовленнєвими нормами для організації кооперативного типу спілкування; 2) недотриманням правил поведінки разом із етикетними мовленнєвими нормами для організації конфліктного типу спілкування; 3) задоволенням презумпції релевантності у сформованій комунікативній ситуації.

Комунікативна потреба персонажа бути почутим, зрозумілим, а також отримати очікувану реакцію від співрозмовника на мовленнєві дії у пліні комунікативної співпраці, спонукає його максимізувати релевантність вербальних ходів (D. Sperber, D. Wilson). Релевантність позначає комунікативну ефективність МА, його смислового й інтенціонального відповідності комунікативним потребам сформованої ситуації спілкування, у результаті якої спостерігаємо очікуваний перлокутивний ефект НМА у вербальній взаємодії. Відповідно до цього, впевненість у релевантності НМА у сформованій комунікативній ситуації стає однією з визначальних передумов реалізації непрямих висловлень у художньому мовленні комунікантів. НМА є релевантним у випадку очікуваної вербальної або невербальної реакції від співрозмовника на мовленнєвий вплив, реалізований мовцем у діалогічному мовленні. Підтвердженням цьому є фрагмент з роману "The Tree of Man":

Once about this hour a stranger came, whom they remembered for many a day, because he was the first. He came up the track towards the dead tree, against which she milked her yellow cow.

'It's a long way to Wullunya,' (+> I would like to stay for a night in your house), said the young man as the stranger was gathering his books in the dusk, wrapping them in the sheets of crumpled paper from which he had taken them.

МА випадкового перехожого 'It's a long way to Wullunya' інформує сім'ю Паркерів про довгий шлях до міста Вуланія й, тим самим, він опосередковано виражає запит-прохання до чоловіка і жінки переночувати у їхньому будинку. Тобто, реалізуючи констатив, персонаж має на меті реалізувати директив – змусити співрозмовника впустити переночувати, що домислюється з врахуванням контекстуальної інформації. Релевантність непрямого висловлення очевидна з вербальної реакції персонажа: 'Better ask him to have something. Can you do it?' та слів наратора 'She dealt with the business of a first guest', які виражають дозвіл Паркерів на прохання чоловіка.

Якщо очікуваної реакції співрозмовника на НМА немає, то виявлено перлокутивні спроби реалізувати мовленнєвий вплив на співрозмовника за допомогою непрямого висловлення у мовленні персонажів, як, наприклад, в аналізованому фрагменті з роману “Happy Valley”:

‘I’m going up to Moriartys,’ (+> Can you go to that person?), said Amy Quong.

At first Arthur said nothing at all. He never said much, but he knew that over the present case there was less to say than he usually said. He took up a bunch of liquorice straps and hung them on another nail ‘I’ve said all this week I’m going to Moriartys’.

Arthur granted and turned away. ‘Somebody’s got to go,’ he said.

Сестра розповідає брату про небажаний візит до дружини шкільного вчителя, а також опосередковано просить співрозмовника самому піти поспілкуватися з нею. Аналіз лінгвального й екстралінгвального контекстів показує небажану реакцію персонажа на непряме висловлення жінки – чоловік не відмовляє її йти до місця Моріарті й сам не хоче зробити їй таку послугу. Також, спостерігаємо бажання чоловіка припинити будь-яку кооперацію з сестрою: ухилення від вербальної відповіді й небажання реагувати на мовленнєвий вплив, реалізований у непрямому висловленні, через особисту неприязнь до сестри.

Загалом з’ясовано, що реакції персонажа на НМА є очікуваними (вербальними та невербальними), неочікуваними, але кооперативними й неочікуваними з метою припинити будь-яку кооперацію. Очікуваний перлокутивний ефект непрямих висловлень у персонажному мовленні в романах П. Вайта сягає 84% у процентному співвідношенні відповідно до перлокутивних спроб (16%) реалізувати мовленнєвий вплив мовця за допомогою НМА, що свідчить про їх релевантність на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукової проблеми становлення і реалізації непрямих комунікативних кроків мовців крізь призму інтенцій та потреб, які впливають на успішність ведення вербальної взаємодії, шляхом лінгвостилістичного та функціонально-прагматичного дослідження НМА на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта. НМА опосередковано реалізують комунікативну інтенцію персонажа для здійснення мовленнєвого впливу на співрозмовника. Дослідження НМА як важливих засобів опосередкованої реалізації комунікативних потреб й інтенцій дозволяє з’ясувати ефективність вербальної взаємодії з непрямыми висловленнями в англomовному художньому дискурсі П. Вайта.

НМА – це мовленнева дія мовця, яка водночас реалізує буквальний та імпліцитний смисли, що спричинює переосмислення його пропозиційного та іллокутивного компонентів. Переосмислення пропозиції й іллокуції НМА актуалізує імплікатуру. У результаті появи небуквального смислу висловлення активується непряма іллокуція НМА, яка ієрархічно підпорядковує й нейтралізує пряму іллокуцію, здійснюючи бажаний для мовця мовленнєвий вплив на співрозмовника. Імплікатура разом із непрямо вираженою іллокуцією втілюють у непрямому

висловленні комунікативну інтенцію, що надає НМА конкретної прагматичної спрямованості. Взаємозв'язок імпліцитно вираженого смислу з відповідними експліцитними одиницями спричинює нарощування як смислового, так й інтенціонального потенціалу НМА.

НМА притаманні такі риси, як: імпліцитність, інтенціональність, антропоцентричність, інференційність (домислюваність) і контекстуальність. Імпліцитність НМА проявляється у конструюванні імпліцитного смислу за допомогою методики інтерпретаційного аналізу з позицій теорії релевантності. Інференційний ланцюжок містить процес домислювання непрямої комунікативної інтенції мовця. Непряма комунікативна інтенція мовця у НМА вмотивована або зумовлена екстралінгвальними факторами комунікації.

Художній дискурс П. Вайта вирізняється незвичною організацією вербальної інтеракції у діалогічному мовленні персонажів, а саме: прагматичною багатоплановістю інтерпретації діалогу художнього мовлення, його інтенціональною неоднозначністю, бінарністю впливу комунікативних ходів персонажів, лінгвостилістичною й лінгвопрагматичною особливістю МА, у яких репрезентовано широкий спектр засобів вираження імпліцитних смислів і непрямих комунікативних інтенцій.

Лінгвостилістичний аналіз НМА у діалогічному мовленні персонажів обґрунтовує стилістичну специфікацію непрямих висловлень у романах П. Вайта, тому що 43% непрямих висловлень є стилістично маркованими. Зафіксовані стилістичні засоби й прийоми у НМА виступають індикаторами домислювання імплікатури висловлення й вказують на непряму іллокуцію НМА. Взаємодія лінгвостилістичних індикаторів на лексичному (15%), лексико-стилістичному (34%), синтаксично-стилістичному (41%) й графічному (10%) рівнях сприяє об'єктивації непрямої комунікативної інтенції НМА на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта.

У результаті лінгвопрагматичного аналізу НМА відстежено варіанти транспонування іллокуцій для реалізації одного з типів непрямого висловлення. Найбільше випадків прагматичного транспонування виявлено у реалізації непрямих директивів (39%), які актуалізують непряму комунікативну інтенцію волевиявлення, й експресивів (28%), які актуалізують непряму емоційно-оцінну комунікативну інтенцію. Слідом за ними йдуть непрямі констативи (4%), які актуалізують непряму комунікативну інтенцію інформативності, непрямі комісиви (11%) реалізують непряму комунікативну інтенцію зобов'язання і квеситиви (5%) – непряму комунікативну інтенцію запиту. Комбінації двох різнорідних іллокуцій, що непрямо виражені в одному НМА, реалізують складний синкретичний тип (13%), який доповнює класифікацію непрямих висловлень для актуалізації непрямої комунікативної інтенції.

Специфіка іллокутивної сили НМА вказує на тип вербальної інтеракції на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта. Інтенсивність волевиявлення та емоційно-оцінний характер НМА зумовлюють кооперативний й конфліктний типи комунікації персонажного мовлення. З'ясовано, що НМА є релевантними у

персонажному мовленні та викликають очікуваний мовленнєвий вплив на співрозмовника.

Перспективами подальшого дослідження вбачаємо аналіз НМА у когнітивному й соціолінгвістичному аспектах у різних типах дискурсу як релевантного засобу мовленнєвого впливу на об'єкт комунікації. Наукомістким є порівняльний аналіз непрямих висловлень у різних мовах з метою дослідження й виявлення лінгвокультурологічних особливостей ведення комунікації з НМА.

Основні положення дисертації викладено в одноосібних публікаціях автора:

а) статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України:

1. Шуляк І. М. Роль фонових знань у реалізації та інтерпретації непрямих мовленнєвих актів // Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2015. Кн. 1. С. 270–274.
2. Шуляк І. М. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. 2015. №4 (305). С. 285–289.
3. Шуляк І. М. Теорія релевантності як метод інтерпретації непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі // Наукові записки національного університету «Острозької академії». Серія «Філологічна». Острог: НУ «Острозька академія». Вип. 61. 2016. С. 151–154.
4. Шуляк І. М. Прагмасемантичний потенціал лексико-стилістичних прийомів у непрямих мовленнєвих актах у романах Патріка Вайта // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики: науковий журнал. 2016. Вип. 11–12. Ч2. С. 324–328.
5. Шуляк І. М. Графічні засоби в непрямих мовленнєвих актах художнього дискурсу Патріка Вайта // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2016. Вип. 25. Том 2. С. 147–150.

б) статтях, опублікованих у закордонних виданнях:

6. Шуляк І. М. Теоретичні аспекти дослідження непрямих мовленнєвих актів // *Fundamental and Applied Studies in America, EU and CIS countries*. Toronto: Elsevier, Toronto Press, 2014. Vol. 2. С. 281–286.
7. Шуляк І. М. Функціонування непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта // *World Science*. Warsaw: RS Global Sp. z O.O., 2018. № 5(33). P. 51–55.

в) матеріалах і тезах доповідей:

8. Шуляк І. М. Передумови формування непрямих мовленнєвих актів // Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Одеса, 18–19 квітня. Одеса, 2014. С. 67–71.
9. Шуляк І. М. Взаємодія пресупозиції та фонових знань у комунікативному процесі з використанням непрямих мовленнєвих актів // *Contemporary Tendencies in Science and Education: Studies of the Germanic/ Romance languages and Translation: International scientific and practical Internet Conference*. Mykolaiv, 20–30 April. Mykolaiv, 2015. С. 174–177.

10. Шуляк І. М. Когнітивний вимір комунікативної інтенції у реалізації та інтерпретації непрямого мовленнєвого акту // Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 28 квітня. Київ, 2015. С. 56–60.
11. Шуляк І. М. Взаємодія стилістичних засобів синтаксису в непрямих мовленнєвих актах у художньому дискурсі Патріка Вайта // Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 27–28 січня. Київ, 2017. С. 126–130.
12. Шуляк І. М. Дворівнева інтерпретація непрямого мовленнєвого акту в художньому дискурсі Патріка Вайта // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Івано-Франківськ, 16–17 лютого. Івано-Франківськ, 2017. С. 74–80.
13. Шуляк І. М. Волевиявлення як мовленнєвий вплив непрямих мовленнєвих актів у романі Патріка Вайта “The Aunt’s Story” // Rozwój i praktyka: Literatura, Socjologia i Kulturoznawstwo: międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja. Zakopane, 29.12.2017. Zakopane, 2017. 5–8 с.

АНОТАЦІЯ

Шуляк І. М. Непрямі мовленнєві акти у романах Патріка Вайта: лінгвостилістичний та функціонально-прагматичний аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Херсонський державний університет Міністерства освіти і науки України, Херсон, 2018.

У дисертації здійснено лінгвостилістичний та функціонально-прагматичний аналіз непрямих мовленнєвих актів у персонажному мовленні англomовного художнього дискурсу П. Вайта з урахуванням індивідуального стилю письменника. Проведено комплексне дослідження непрямих мовленнєвих актів як ефективних засобів реалізації імпліцитних смислів і непрямих комунікативних інтенцій у діалогічному мовленні персонажів, визначено й проаналізовано арсенал лінгвостилістичних засобів як індикаторів, що вказують на актуалізацію непрямой комунікативної інтенції в непрямих мовленнєвих актах.

Запропоновано комплексну методику дослідження механізмів реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів. Установлено типи прагматичного транспонування непрямих висловлень для виявлення особливостей їх дискурсного прояву на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта. Обґрунтовано релевантність непрямих мовленнєвих актів у здійсненні непрямого мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника у діалогічному мовленні персонажів.

Ключові слова: непрямі мовленнєві акти, комунікативна інтенція, непрямий мовленнєвий вплив, екстралінгвальні фактори комунікації, релевантність, лінгвостилістичні засоби.

АННОТАЦИЯ

Шуляк И. М. Косвенные речевые акты в романах Патрика Уайта: лингвостилистичный и функционально-прагматический аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Херсонский государственный университет Министерства образования и науки Украины, Херсон, 2018.

В диссертации осуществлен лингвостилистичный и функционально-прагматический анализ косвенных речевых актов в речи персонажей англоязычного художественного дискурса П. Уайта с учетом индивидуального стиля писателя. Проведено комплексное исследование косвенных речевых актов как эффективных средств реализации имплицитных смыслов и косвенных коммуникативных интенций в диалогической речи персонажей, определен и проанализирован арсенал лингвостилистичных средств в качестве индикаторов, указывающих на актуализацию косвенной коммуникативной интенции.

Предложена комплексная методика исследования механизмов реализации и интерпретации косвенных речевых актов. Установлены типы прагматического транспонирования косвенных высказываний для выявления особенностей их дискурсного проявления на внутреннем уровне коммуникации романов П. Уайта. Обоснована релевантность косвенных речевых актов в осуществлении косвенного речевого воздействия говорящего на собеседника в диалогической речи персонажей.

Ключевые слова: косвенные речевые акты, коммуникативная интенция, косвенная форма речевого воздействия, экстралингвистические факторы коммуникации, релевантность, лингвостилистические средства.

ABSTRACT

Shuliak I. M. Indirect Speech Acts in Patrick White's Novels: Linguostylistic and Functional-pragmatic Aspects. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology, speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kherson, 2018.

The thesis contains linguopragmatic and linguostylistic analyses of indirect speech acts in the novels of Patrick White, the outstanding Australian writer; his individual literary style is taken into account. Patrick White's fiction is characterized by a peculiar organization of interlocutors verbal interaction in the dialogues, intentional ambiguity and binary nature of characters' communicative actions, a wide range of means for expressing implicit meanings and indirect communicative intentions, and linguostylistic peculiarities of speech acts one of which is an indirect speech act.

Indirect speech acts are the effective means of indirect implementation of speaker's meaning and intentions in the characters' speech. Inference of the indirect proposition and indirect illocution of indirect speech acts indicates the existence of implicature and increases the intentional ambiguity of indirect utterances. Indirect illocution submits hierarchically the direct illocution of indirect speech act and realizes the speaker's desired speech effect on the interlocutor.

Indirect speech act is a manifestation of an indirect communicative intention. Indirect communicative intention is understood as a mental state that expresses internal preparation of action, precedes it, stimulates its verbalization in speech act in order to influence the recipient. That is, it implies the presence of the illocutionary and perlocutionary purposes of the speaker to realize indirect speech action.

Intentional ambiguity, implicitness, inferential interpretation, contextuality and anthropocentric specification are main specific features of an indirect speech act. Indirect speech act is realized by means of what is said by the speaker, and by what he s/he means, that is, the implicature is actualized. The inference of implicature involves the constructing logical steps of reasoning, moving from premises to logical consequences, taking into account extralinguistic factors of communication in order to understand the indirect communicative intention of indirect speech act.

Indirectness of the utterance is motivated or predetermined by extralinguistic factors of communication. Indirect speech acts depend on context, therefore the linguistic and extra-linguistic context eliminate the intentional ambiguity of an indirect speech act and regulate its correct interpretation. The analysis of microcontext and macrocontexts points to the communicative effectiveness of the indirect speech act.

It is found out that 43% of indirect speech acts are stylistically marked. Linguostylistic means as verbal indicators reveal the pragmatic meaning of indirect speech acts; launch the inference of implicature of indirect utterances; affect the actualization of indirect intentions. Interaction of linguostylistic indicators is detected and described on lexical (49%), syntactical (41%) and graphical (10%) levels.

Dialogues in Patrick White's novels contain the following indirect speech acts: indirect directives (39%), indirect expressives (28%), indirect constatives (4%), indirect commissives (11%), and indirect quesitives (5%). But the characters do not limit themselves to verbalization of one communicative intention in indirect way. The combination of two heterogeneous illocutionary purposes, which are expressed indirectly in one indirect speech act, creates a complex syncretic type (13%) of indirect utterance, which complements the classification of indirect speech acts. The following syncretic types are revealed in dialogues: a) constatives → indirect expressives + indirect directives; b) constatives → indirect directives + indirect commissives; c) commissives → indirect expressives + indirect directives; d) constatives → indirect directives + indirect quesitives.

The thesis touches upon the subject of indirect speech acts relevance in speech situations. The result of successful interpretation of the indirect utterance is the recognition of speaker's indirect intention. Speaker's communicative intention determines speech effect of the utterance on the interlocutor in verbal interaction. Verbal or non-verbal response of the interlocutor to an indirect speech act determines its relevance in speech situation. The illocutionary force of indirect speech acts identifies the type of communicative interaction in Patrick White's novels. The softened and categorical expression of the will, the implementation of the emotional and evaluative force of the positive and negative character are realized by indirect speech acts to determine the cooperative and conflict types of verbal interaction in dialogues.

Key words: indirect speech acts, communicative intention, indirect speech effect, extralinguistic factors of communication, relevance, linguostylistic means.